

بهشی دووهم: کهرتی خانووبه ره و خزمه تگوزاریه سهره تاییه کان

18-12-2021

نووسه ره کان

مه محمود بابان

کورتہ : پرؤژہکانی خانووبه ره (خانوو، شوقه و فیلا)، که به گوند و سیتی و تاوهره جیاوازه کانیدا دناسریتته وه، یه کیک له جیاوازیه بنه پرتیه کان دابینکردن و هه بوونی خزمه تگوزاریه کانیه وهک ئاو، کاره با، ریگابان و پاکوخواوینیه له نیو پرؤژہکاندا. له بهشی دووهمی ئهم زنجیره دوانزه به شیهه دا هه لسه نگاندن بو ئه و خزمه تگوزاریانه وهۆکاری جیاوازیه کان و ئه و پرسیاره ی بوچی حکومت به پڑوهی نابات ده کهین! له کاتیکیدا سه رچاوه ی دابینکردنی ئهم پنداویستیانه هی ده ولت نه بیئت، ئه و مولکی تاکه کهس نییه؟ خالیکی دیکهش ئه وهیه، بوچی جیاوازی له خزمه تگوزاریه بنه پرتیه کاندا له نیوان گونده کوون و گونده نوییه کاندا، که ره که کوون و نوییه کاندا به م شیوهیه بیئت، له کاتیکیدا له تهنیشت یهک و له نیو یهک شاردایه؟

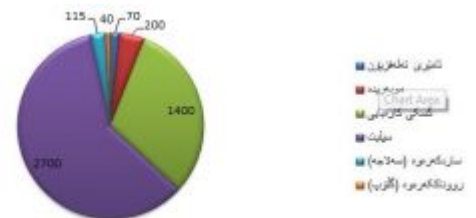
مه محمود بابان* - ناوهندی لیکۆلینهوهی رووداو |

پروژه‌کانی خانوو بهره (خانوو، شوقه و شیل)، که به گوند و سیتی و تاوهره جیاوازه‌کانیدا دهناسریتتهوه، یه‌کێک له جیاوازییه بنه‌ره‌تییه‌کان دابینکردن و هه‌بوونی خزمه‌تگوزارییه‌کانی وه‌ک ئاو، کاره‌با، رینگاوبان و پاکوخواوینییه له‌نیو پروژیه‌کاندا. له به‌شی دووه‌می ئه‌م زنجیره‌ دوانزه به‌شییه‌دا هه‌لسه‌نگاندن بۆ ئه‌و خزمه‌تگوزارییه‌نه وه‌وکاری جیاوازییه‌کان و ئه‌و پرسیاره‌ی بۆچی حکومه‌ت به‌رپۆیه‌ی نابات ده‌که‌ین! له‌کاتی‌که‌دا سه‌رچاوه‌ی دابینکردنی ئه‌م پێداوێستیانه هی ده‌ولت نه‌بێت، ئه‌وا مولکی تاکه‌که‌س نییه؟ خالیکی دیکه‌ش ئه‌وه‌یه، بۆچی جیاوازی له‌ خزمه‌تگوزارییه بنه‌ره‌تییه‌کاندا له‌نیوان گونده‌ کۆن و گونده‌ نوێیه‌کاندا، گه‌ره‌که‌ کۆن و نوێیه‌کاندا به‌م شیوه‌یه‌ بێت، له‌کاتی‌که‌دا له‌ ته‌نیشت یه‌ک و له‌نیو یه‌ک شاردایه؟

له‌رووی ئاوه‌وه، سه‌رچاوه‌ی ئاوی کۆی پروژه‌کانی خانوو به‌ره‌ ئه‌گه‌ر تۆری ئاوی نیشتمانی نه‌بێت، ئه‌وا ئاوی ژێر زه‌وییه، به‌لام پێوه‌ری ئاوه‌ زۆربه‌ی پروژه‌کاندا نییه، له‌کاتی‌که‌دا به‌کاره‌ینانی ئاوی ژێر زه‌وی ئه‌گه‌ر به‌هاکه‌ی له‌رووی به‌کاره‌ینانه‌وه دوو هینده‌ نه‌بێت ئه‌وا ده‌بێت به‌قه‌د ئه‌وه‌ بێت که‌ هاو‌نیشتمانی دیکه‌ له‌ گوند و گه‌ره‌که‌ کۆنه‌کاندا به‌کاریده‌هینیت، به‌لام تاوه‌کو ئیستا پێوه‌ری ئاوی مالان نه‌گه‌یشتوه‌ته‌ پروژه‌کانی خانوو به‌ره‌ به‌تایبه‌تی‌ش شوقه‌کان، که‌

له‌راستیدا ده‌بوايه به‌ستنی پێوه‌ری ئاوی مالان له‌ پروژه‌کان له‌م گوند و سیتییه نوێیانه‌وه ده‌ستیپێکراوه، ئه‌ویش به‌هۆی ئه‌وه‌ی ئاوی ژێر زه‌وی به‌کارده‌هێنن و 24 کاژیری ئاوی به‌رده‌وامیان بۆ دابینکراوه! هه‌رچه‌نده له‌هه‌ندیک له‌ پروژه‌کاندا له‌کاتی پرسیارکردن له‌باره‌ی به‌رزگی کرێ خزمه‌تگوزارییه‌وه ئاماژه‌ به‌وه‌ ده‌که‌ن که‌ ئه‌م کرێی خزمه‌تگوزارییه، پاره‌ی بری به‌کاره‌ینانی ئاویشی له‌گه‌لدايه، به‌لام به‌ چ پێوه‌ریکی دیار نییه؟ چونکه‌ هه‌یج جیاوازییه‌ک له‌نیوان دوو مالدا له‌ پروژه‌یه‌که‌دا نه‌کراوه و پێوه‌ری بۆ دانه‌نراوه.

له‌رووی کاره‌باوه، وه‌ک گه‌ره‌ک و گونده‌ کۆنه‌کان ئه‌م پروژه‌انه‌ش به‌ تۆری کاره‌با‌ی نیشتمانی به‌ستراوه‌ته‌وه، وه‌ک گه‌ره‌که‌ کۆنه‌کان موه‌لیده‌ی تایبه‌تیان بۆ دانراوه‌ بۆ دابینکردنی کاره‌با‌ی 24 کاژیری، به‌لام ئه‌وه‌ی جیگه‌ی پرسیاره‌ یه‌ک سانیه‌ گه‌لۆپ و کاره‌با‌ی نیو مالنه‌کان رووناکی نادات، ئه‌گه‌ر هه‌ژماری کاره‌با‌ی تایبه‌ت پاره‌ی تێدا نه‌بێت که‌چی کاره‌با‌ی حکومی به‌ به‌رده‌وامی له‌ پێوه‌ره‌که‌دا هه‌ر زیاد ده‌کات. بۆ نموونه‌ش هه‌ر کاره‌با‌ی نیشتمانی کورژایه‌وه، یه‌کسه‌ر کاره‌با‌ی تایبه‌ت پێده‌بێت و بری کاره‌با‌ی به‌کاره‌ینراوه له‌ هه‌ژماری پێوه‌ره‌که‌دا که‌مه‌کات و سه‌فر ده‌بێته‌وه، به‌لام له‌سه‌ره‌تای درووستبوونی هه‌ندیک له‌ پروژه‌کان و بگه‌ر زۆربه‌شیان له‌سه‌رجه‌م پارێزگا‌کاندا تاوه‌کو ئیستا‌ش هه‌یج زانیاره‌کیان له‌ باره‌ی پێوه‌ری زیره‌کی کاره‌با و په‌سووله‌ی کاره‌با‌ی حکومییه‌وه پێنه‌گه‌یشتوه‌وه. له‌کاتی‌که‌دا روژانه‌ و مانگانه‌ هه‌ر زیاد ده‌کات، ئه‌ویش به‌هۆی به‌کاره‌ینانی کاره‌با‌ی نیشتمانی، چونکه‌ سیستمی گه‌رمی و ساردی له‌م پروژه‌انه‌دا له‌ زستان و هاویناندا له‌ریگه‌ی سه‌لپه‌ته‌وه دابینکراوه. له‌رووی به‌کاره‌ینانی کاره‌با‌وه ئه‌گه‌ر دوو هینده‌ی ده‌ره‌وه‌ی گه‌ره‌ک و گونده‌ کۆنه‌کان نه‌بێت ئه‌وا که‌متر نییه، بڕوانه‌ گرافیکی ژماره‌ یه‌ک له‌باره‌ی چه‌ند ئامێریکی مالان له‌رووی به‌کاره‌ینانی کاره‌با‌وه.

سه‌رچاوه: سیاسه‌تی دابینکردنی وزه‌ و پاراستنی ژینگه‌ له‌ کوردستان، د.قه‌یوان سیوه‌یلی، 2008

گرافیک ژماره‌ 1: بری توانای پێویست (به‌وات) له‌ نیوان ئامێره‌کانی مالدا

له‌راستیدا له‌به‌رئه‌وه‌ی زۆربه‌ی پروژه‌کان ته‌نیا سیستمی سه‌لپه‌ت بۆ دانراوه، که‌واته‌ هه‌ر دوو سه‌لپه‌تیک رێگه‌ له‌کارکردنی 27 موه‌ریده‌ له‌ هاویندا و 137 گه‌لۆپ له‌ زستاندا بۆ هاو‌نیشتمانیانی دیکه‌. له‌رووییه‌کی دیکه‌وه شیوازی بێناسازی‌ش به‌شیوه‌یه‌کی سه‌رده‌میانه

دروستنه‌کراوه که سوود له که‌مترین وزه له هه‌ردوو وه‌رزه‌کانی گه‌رما و سه‌رمادا بۆ فینککردن یاخود گه‌رمکردنی ماله‌کان وه‌ریگریت، که ئەمه‌ش زیانیکی گه‌وره‌یه له‌رووی به‌کاره‌ینانی ووزه‌وه له ئیستا و داهاتوودا.

له‌رووی خزمه‌تگوزارییه‌وه، به‌پری جیاوازی نرخه‌تگوزاری له‌نیو پرۆژه‌کان له‌نیوان 50هه‌زار بۆ [1] 250 هه‌زار دینار وه‌رده‌گیریته، بگه‌ر دۆلاریش وه‌رده‌گیریته. ئەم خزمه‌تگوزارییه‌ش بریتییه له‌فریدانی خاشاک به‌هه‌مان سیستمی گه‌ره‌که‌که‌کۆنه‌کان، که‌ده‌بوایه‌ بۆ پاراستنی ژینگه‌ی کوردستان و که‌مکردنه‌وه‌ی کاره‌ساتی ژینگه‌یی وه‌ک ئەوه‌ی له‌کانی قه‌زآله‌ی هه‌ولێر و تانجه‌رۆ له‌سلیمانی هه‌یه، سیستمی کۆکردنه‌وه‌ی خۆل و خاشاکی ماله‌ن له‌نیو تاوه‌ر و گونده‌ نوێیه‌کان جیاوازییه‌کی گه‌وره‌ی هه‌بوایه، چونکه‌ له‌رووی کردارییه‌وه ئاسانه‌تره، ده‌توانرا سه‌به‌ته‌ی خۆل و خاشاکی جیاوازی بۆ پاشماوه‌کانی دانیش‌توان دا‌بین‌کرایه و ناوه‌ندی دووباره‌ به‌کاره‌ینانه‌وه‌ی بۆ دانرایه (Recycling)، به‌لام دیاره‌ سیستمی ژیان له‌نیو ئەم تاوه‌ر، سیتی و گونده‌نه‌ هه‌مان شیوه‌ی گه‌ره‌که‌که‌کۆنه‌کانی نیو شاره‌کانه. خالیکی دیکه‌ی خزمه‌تگوزاری له‌نیو پرۆژه‌کاندا بریتییه له‌ دانانی ئاسایش (سکیوریتی تایه‌ت) له‌به‌رده‌م بآله‌خانه و سیتییه‌کاندا، ئەویش به‌ ئامانجی دا‌بین‌کردنی دل‌نیا‌یی بۆ دانیش‌توانه‌که‌ی، لێره‌دا ئەو پرسیاره‌ سه‌ره‌له‌ده‌ات ئایا گه‌ره‌که‌کانی دیکه‌ بۆ پئویستیان به‌ دا‌بین‌کردنی پۆلیس و ئەمنیه‌ت نییه؟ ئەگه‌ر بۆ ئەم پرۆژه و گه‌ره‌کانه‌ پئویست بیته، ئەوا بۆچی له‌ گه‌ره‌که‌کانی دیکه‌دا دانان‌ریت!

هه‌روه‌ها، خزمه‌تگوزاری گوند و شوقه‌کانیش له‌سه‌ر هاو‌لاتیان و بۆ ئیداره‌ی پرۆژه‌کان (وه‌به‌ره‌ینەر یاخود کۆمپانیایانی دیکه‌)، بۆیه‌ش ریک‌خستنه‌وه‌ی خزمه‌تگوزاری پرۆژه‌کان له‌لایه‌ن حکومه‌ته‌وه، بۆ نموونه‌ش له‌سه‌ره‌تای ده‌سته‌به‌کاربوونی پارێزگاری پێشووی هه‌ولێر هه‌ولێک درا بۆ که‌مکردنه‌وه‌ی نرخه‌تگوزارییه‌کان هه‌رچه‌نده‌ تاوه‌کو ئیستاش هه‌ندیک له‌ پرۆژه‌کان نه‌چوونه‌ته‌ ژێر باری جیه‌جیکردنی بپاره‌که‌وه، به‌لام هه‌نگاوێکی زۆرباش بوو. ئەوه‌ی لێره‌دا پئویسته‌ بکریته ریک‌خستنه‌وه و سه‌ره‌رشتیکردن و چاودێر‌یکردنی پرۆژه‌کان بۆ خزمه‌تگوزارییه‌ بنه‌په‌تییه‌کانی ئاو، کاره‌با و پاک‌خاوی، ئەویش به‌ ئامانجی پاراستنی سه‌رچاوه‌ سه‌رووشتییه‌کان و پاک‌راگرتنی ژینگه‌ی کوردستان، چونکه‌ یه‌که‌ نوێیه‌کانی نیشته‌جێبوون سه‌روو 170 هه‌زار مال پیکده‌هێنن.

له‌کۆتاییدا، پرسی جیاوازی له‌ نیوان خزمه‌تگوزارییه‌کانی گوندی کۆن و نوێ... ئەگه‌ر ریک‌بخریته‌وه‌ ده‌توانیته‌ داهاتی حکومه‌ت زیاتر بکات و له‌لایه‌کی دیکه‌ش به‌رده‌وامییه‌که‌ی به‌م شیوه‌یه‌ ده‌توانیته‌ له‌ پرسیکی ئابورییه‌وه‌ بۆ پرسیکی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی بگۆردریت، چونکه‌ ئەمه‌ توانای حکومه‌ت له‌ دا‌بین‌کردنی خزمه‌تگوزارییه‌ بنه‌په‌تییه‌کان ده‌خاته‌ ژێر پرسیار و له‌لایه‌کی دیکه‌ش پرسی نادا‌په‌روه‌ری له‌ئیستا و داهاتوودا ده‌هینێته‌ ئاراه.

سه‌رچاوه‌کان

[1] <https://www.rudaw.net/sorani/kurdistan/010720203>